

Instytut Pamięci Narodowej

<https://ipn.gov.pl/pl/dla-mediow/dodatki-historyczne-do/9772,Jesien-Ludow-1989.html>
27.02.2026, 07:02

Jesień Ludów 1989

03.11.2009

[Poprzedni Strona](#)
[Następny Strona](#)

**TYGODNIK
POWSZECHNY**

8 listopada 2009 nr 45 | Kraków
DODATEK SPECJALNY
„TYGODNIKA POWSZECHNEGO”
Redakcja: Wojciech Pęcak,
Patrycja Bukalska, Łukasz Kamiński

JESIEŃ LUDÓW 1989

Mur berliński, listopad 1989 r.
ROMBUT WPA/AGF/COPIES

PROF. ANDRZEJ PACZKOWSKI:
GDYBY NIE RUNĄŁ MUR BERLIŃSKI,
W EUROPIE ŚRODKOWEJ NASTĄPIŁOBY
WYMIANOWANIE REFORM.

Dodatek powstał
przy współpracy
z Instytutem
Pamięci Narodowej

INSTYTUT
PAMIĘCI
NARODOWEJ

Dołączamy do wsparcia
Fundacji
Konrada Adenauera

Konrad
Adenauer
Stiftung
20 LAT W POLSCE

► PATRYCJA BUKALSKA: Co stało się jesienią 1989 r.? Rewolucja? Pokojowa rewolucja? „Wielka Zmiana”, jak miano tłumaczyć niemieckie słowo „Wende”?

Prof. Andrzej Paczkowski: Rewolucja jest zmianą, ale zmiana nie musi być rewolucją, bo zmiany mogą występować też w ramach ustroju, wtedy wypada określić je mianem reform. Dopiero gdy zmienią się ustroj, zasady albo rewolucję, albo tzw. *deep systemic change* – zmianę ustrojową, systemową, 20 lat temu mieliśmy w Polsce do czynienia ze zmianą ustrojową, a nie z rewolucją.

Zresztą w ogóle we wszystkich krajach komunistycznych Europy Środkowej w 1989 r. dokonała się nie rewolucja, lecz zmiana ustrojowa. Tylko w Rumunii były elementy rewolucji. I tak stopniowo, przywódca aniołów regim został rozstrzelany. Ale, paradoksalnie, skutki polityczno-ustrojowe były w Rumunii mniej rewolucyjne.

Być może należy sięgnąć po określenie ukończonej przez Timotheego Garton Asha, że w 1989 r. w Europie Środkowej dokonała się „rewolucja”, co i pomógłby rewolucją i reformą.

► Jednak ta „rewolucja” miała inny przebieg w Polsce niż Węgrzech, a inny w Czechosłowacji i NRD, gdzie jesienią 1989 r. nastąpiło nagłe „przyśpieszenie”.

Różne było tempo, kraje Europy Środkowej były w różny sposób przygotowane do zmiany ustrojowej, różne były też jej bezpośrednie czynniki sprawcze. Polska i Węgry odniosły ostateczny sukces, gdyż proces zmian zaczął się w czasie i bardziej ewolucyjnie. Inne kraje dołączyły później, jakby po dwadzieścia lat, co już działało się wtedy. Dlatego można uważać, że u nich zmiana miała charakter wtórny. Złoty dekad był inny: inaczej niż w Polsce i na Węgrzech, w NRD i Czechosłowacji odbyła się podwodna zmiana. Jesienią 1989 r. ludzie zaczęli masowo demonstrować domagając się zmian. W NRD wielkie manifestacje z udziałem kilkudziesięciu tysięcy ludzi rozstrzyły na początku października w Lipniku. Odbiły się one również pod koniec tego, co działo się na Węgrzech, czyli otwarcia granicy z Austrią i ucieczek dziesiątów tysięcy Niemców z NRD na Zachód, zresztą nie tylko przez Węgry. Tysiące obywateli NRD szukały wtedy azylu w ambasadach.

→ STR. VIII

Pliki do pobrania

[Jesień Ludów 1989 - „Tygodnik Powszechny”, 8 listopada 2009 \(pdf, 976.67 KB\)](#)